

УДК 378.147:613,955

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВИХОВАТЕЛЯ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Щербакова К. Й., Макаренко Л. В.

У статті розглядаються шляхи професійної підготовки майбутнього вихователя до забезпечення валеологічної освіти дітей. Особлива увага в організації навчального процесу у вищому навчальному закладі надається формуванню у студентів професійних знань, умінь та навичок. Здійснення студентами цілеспрямованих тимчасових спостережень, індивідуальних бесід з дітьми та вихователями, створення проблемних ситуацій, розв'язання науково-дослідних, навчально-творчих та практичних завдань на лабораторних, семінарських, практичних заняттях розглядаються як ефективні засоби накопичення професійного досвіду майбутніх спеціалістів системи дошкільної освіти.

Ключові слова: валеологічна освіта, професійна готовність вихователя, інтерактивні форми та методи навчання студентів.

В статье рассматриваются пути профессиональной подготовки будущего воспитателя к обеспечению валеологического образования детей. Особое внимание в организации учебного процесса в высшем учебном заведении уделяется формированию у студентов профессиональных знаний, умений и навыков. Осуществление студентами целенаправленных кратковременных наблюдений, индивидуальных бесед с детьми и воспитателями, создание проблемных ситуаций, решения научно-исследовательских, учебно-творческих и практических заданий на лабораторных, семинарских, практических занятиях рассматриваются как эффективные средства профессиональной подготовки будущих специалистов системы дошкольного образования.

Ключевые слова: валеологическое образование, профессиональная готовность воспитателя, интерактивные формы и методы обучения студентов.

The article looks at the ways of professional preparation of future educators for valeological education of children. Special attention in the organization of instruction at a higher educational institution is paid to the formation of professional knowledge and skills. Short-term goal-specific observations by students, individual conversations with children and educators, creation of problem situations, fulfillment of scientific, instructional, creative, and practical tasks during laboratory sessions, seminars, and practical classes are considered as effective means of professional preparation of future specialists in preschool education.

Key words: valeological education, professional preparedness of an educator, interactive forms and methods of teaching.

Постановка проблеми. Система вищої освіти завжди спрямована на професійну підготовку майбутніх спеціалістів. Саме вищі навчальні заклади забезпечують формування особистості педагога, який володіє професійною компетентністю, творчим мисленням і який є зразком інтелігентності та вихованості. Підготувати спеціаліста з високою пізнавальною активністю та ініціативністю, здатного до ефективної роботи з дітьми на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного зростання, на думку науковців (А. Алексюк, Н. Гавриш, Е. Карпова, Л. Коваль, Н. Ничкало, Л. Поздняк та ін.), можливо тільки за умови кардинальних змін у системі педагогічної вищої школи, переосмислення змісту, форм і методів навчання.

Проблема формування готовності такого педагога в контексті забезпечення ним валеологічної освіти дітей дошкільного віку актуалізується особливостями

неспокійного сучасного часу. Спостерігаючи за станом здоров'я, зокрема психологічного здоров'я дітей, особливо тих, що потрапили у незвичайні несприятливі умови життєдіяльності, які пов'язані з воєнними діями, очевидними є відхилення від норми: виявляється тривожність, жахи, іноді прояв агресії, втрата комунікативної готовності, бажання постійної підтримки з боку дорослого (батьків і вихователів), прагнення до самотності (О. Горецька, С. Ладивір, Т. Піроженко та ін.).

Аналіз останніх досліджень. Концепція безперервної валеологічної освіти дітей в Україні була розроблена Т. Бойченко, Н. Водзюк, В. Горащук, Н. Денисенко, Л. Лохвицькою, С. Юрочкіною та ін. Автори розглядають цю концепцію як складову частину загальної державної програми національної освіти, враховуючи досвід передових країн світу з цієї проблематики. У сучасних дослідженнях розглядається сутність та педагогічні засади валеологічної освіти дітей, серед яких автори виділяють відповідність знань пізнавальним можливостям дошкільників; здійснення вибору найбільш доцільних форм організації, методів і прийомів пізнавальної діяльності, які забезпечують доступність сприймання ними науково достовірних валеологічних знань; поєднання пізнавальної та практичної діяльності, що забезпечує прагнення дитини дбати про своє здоров'я. Але розв'язання цих дидактичних завдань можливо тільки завдяки відповідній професійній підготовці вихователя до цієї діяльності.

Метою статі є: розкрити сутність та місце науково-дослідних, навчально-творчих і практичних завдань у структурі педагогічного процесу вищого навчального закладу в контексті професійної підготовки вихователя до валеологічної освіти дітей.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на дослідження науковців (Л. Артемова, Н. Гавриш, Л. Коваль, В. Логінова, О. Савченко та ін.), у професійній підготовці вихователя до забезпечення валеологічної освіти дітей нами виділено такі компоненти: мотиваційно-цільовий, гностично-конструктивний, організаційно-комунікативний та рефлексійно-оцінювальний. Кожний із компонентів виконує в професійній діяльності відповідну функцію: ціннісно-орієнтувальну, гностичну, інтегративну, прогностичну та рефлексійну.

Отже, професійну готовність вихователя в контексті забезпечення валеологічної освіти дітей дошкільного віку ми розглядали як складну характеристику майбутнього спеціаліста, що включає соціально-ціннісні мотиви, професійні знання, вміння, навички та забезпечує йому можливість створювати в дошкільному навчальному закладі відповідні умови для збереження та зміцнення здоров'я вихованців. Така підготовка здійснюється під час навчання студентів у вищому навчальному закладі завдяки вивченню відповідних навчальних дисциплін (основи валеології, анатомія, фізіологія, гігієна), психолого-педагогічних дисциплін (педагогіка, психологія, соціальна педагогіка), теорії та методики фізичного виховання дітей дошкільного віку.

У зв'язку з цим нами розроблено навчально-методичний посібник "Теорія та методика валеологічної освіти дітей дошкільного віку" для студентів на пряму підготовки 6.010101 "Дошкільна освіта" (2015 р.) як компонент навчального курсу "Теорія та методика фізичного виховання та валеологічної освіти", метою якого є вивчення майбутніми фахівцями основних закономірностей процесу збереження та укріплення здоров'я дітей і формування в них здорового способу життя.

У процесі вивчення цього курсу майбутні вихователі опанують знання про здоров'я людей, зокрема, про особливості здоров'я дітей дошкільного віку. Ці знання як педагогічна система мають свою власну теорію та свої джерела. До них можна віднести законодавчі та програмно-інструктивні документи, результати наукових досліджень та методичну літературу. Засвоєння студентами теоретичних і методичних знань розглядалося нами як результат процесу їхньої пізнавальної та практичної діяльності. Ми розуміли, що знання мають свою силу тільки тоді, коли вони виявляються у вигляді вміння виконувати відповідні професійні дії. Логіка формування таких знань відбувається від *ознайомлювально-орієнтованого* рівня до *понятійно-аналітичного*, а потім до *продуктивно-синтетичного*. Отже, на початковому етапі (*ознайомлювально-орієнтованому*) студент оволодіває орієнтовними уявленнями, він здатний відтворювати формулювання окремих визначень, законів і тому подібне, вміє розв'язувати типові завдання. Це може бути забезпечено під час сприйняття лекційного матеріалу.

На понятійно-аналітичному рівні майбутні спеціалісти, завдяки самостійній роботі з першоджерелами, мають більш чітке уявлення щодо формування у дітей фізичного, психологічного та соціально-духовного здоров'я, вони здатні здійснювати смислове визначення ключових понять, аналізувати, пояснювати раніше засвоєні знання, планувати та здійснювати роботу в контексті збереження здоров'я дітей, але також у типових ситуаціях.

Важливішим у професійній підготовці є продуктивно-синтетичний рівень знань та вмінь. Цей рівень свідчить про глибоке розуміння системи пропонованого матеріалу. Майбутні вихователі здатні здійснювати синтез, генерувати нові знання, переносити раніше засвоєні знання та вміння на нетипові, нестандартні ситуації щодо організації здоров'язберігаючого середовища в дошкільному навчальному закладі.

Значним елементом професійної підготовки вихователя в контексті забезпечення валеологічної освіти є формування необхідних дидактичних умінь та навичок: вивчати зміст фактичного матеріалу, який належить засвоїти дітям; науково обґрунтовувати програмні вимоги до рівня знань та вмінь дітей відповідно до їх вікових та індивідуальних особливостей; розробляти і впроваджувати в педагогічну практику дидактичні засоби, методи та різні форми організації процесу валеологічної освіти; вивчати родинний досвід валеологічного виховання дітей та організовувати спільну роботу з сім'єю.

Вміння розглядалися нами як система прийомів, яку студент має послідовно виконувати для досягнення конкретного результату. Вміння формуються шляхом вправ і створюють можливість виконання дії не лише у типових, але й у нестандартних ситуаціях. Майбутні фахівці оволодівають навчальними, а також навчально-організаційними вміннями: формулювати мету, визначати завдання, планувати власну діяльність, логічно осмислювати та доводити до розуміння дітей необхідний навчальний матеріал, розв'язувати проблемні пізнавальні завдання, здійснювати самоконтроль і самооцінку.

Поглиблення та узагальнення одержаних знань та умінь, в основному, відбувається на семінарських, лабораторних заняттях та в самостійній роботі студентів. Як показує досвід, практичні заняття мають бути інтегрованими, краще проводити їх у вигляді різних за тематикою навчальних, навчально-рольових ігор, які ми розглядали як один з інтерактивних методів навчання. Цей вид роботи, як свідчать наші спостереження, викликає великий інтерес у студентів і сприяє розвитку їх творчого потенціалу.

Наводимо приклад проведення семінарсько-практичного заняття з вивчення теми "Організація раціонального харчування як джерело укріплення фізичного здоров'я дітей", на якому теоретичні питання та виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань було предметом подальшого обговорення. Відповідно до плану та методичних рекомендацій для студентів заняття починалося з інформації про історію української кухні, бо народна кухня – це така ж культурна спадщина українського народу, як мова, література, мистецтво; це безцінний здобуток, яким можна пишатися, який не слід забувати. Майбутні вихователі підготували реферати та презентації до розкриття висунутої проблеми. У виступах вони зазначали, що українська кухня вдосконалювалася протягом віків і з давніх часів визначалася різноманітністю страв, високими смаковими та поживними якостями. У своїх виступах студенти звернули увагу на те, що більшість страв української кухні відзначається складною рецептурою та складними комбінованими способами їх готування. Саме такий підхід до обговорення цієї проблеми значно підвищує рівень мотиваційно-цільового компонента професійної підготовки вихователя до забезпечення валеологічної освіти дітей дошкільного віку. Більш глибоке ознайомлення студентів з історією української кухні відповідало інтересам студентів та стимулювало їх на практичну роботу з дітьми.

Отже, важливим завданням цього заняття було забезпечення гностично-конструктивного та організаційно-комунікативного компонентів професійної підготовки майбутніх фахівців.

Наступним кроком на цьому занятті було ознайомлення зі світовими музеями та пам'ятниками, які присвячені їжі. При цьому широко використовувалися інформаційні технології. Студенти накопичували знання про існування світових музеїв, присвячених банану, картоплі, голландському сиру, та віртуально "відвідували" їх.

Майбутнім педагогам цікаво було ознайомитися з незвичайними історіями виготовлення звичайних страв: омлет, майонез, вінегрет та ін. Використання технічних і наочних засобів навчання (відео та ілюстративний матеріал) полегшувало та прискорювало процес засвоєння, спонукало студентів до активної творчої роботи.

Значний інтерес викликало питання "Вегетаріанство як одна з систем харчування". Майбутні вихователі підготували театралізований фрагмент відомої телепередачі "Школа лікаря Комаровського", в якому акцентувалась увага на різних складових здоров'я (фізичне, психологічне та соціально-духовне). Спочатку вислухали думку "експертів" про вегетаріанство. Було уточнено, що вегетаріанство – це спосіб життя, за якого людина відмовляється від вживання їжі тваринного походження. Студенти презентували окремі факти з життя видатних людей, які були вегетаріанцями (Вацлав Нежинський, Джордж Бернард Шоу та ін.). Активними були й учасники цього семінару, що виконували роль "батьків". Вони ставили питання "лікарю" про вегетаріанство, чи корисне воно для дітей та ін. Такі знання стимулювали студентів до підготовки і захисту інформаційних проєктів про овочі або фрукти. Вони розробляли рекламні ролики про раціональне харчування. Отримані знання будуть корисними у подальшій професійній діяльності вихователів.

Важливим у набутті професійного досвіду майбутніх вихователів було виконання ними індивідуальних навчально-дослідних завдань. Такі завдання студенти готували до кожного семінарсько-практичного заняття. Так, на даному занятті студенти презентували страви різних народів. Використовуючи елементи костюмів конкретної країни, майбутні вихователі виходили під музику країни, страву якої вони готували, та розповідали, які корисні інгредієнти були при цьому використані.

Одним із питань було обговорення "спірного" продукту – шоколаду. Навряд чи знайдеться дитина, яка б не обожнювала шоколад. Як відомо, чорний шоколад вважається корисним для здоров'я дорослих, але чи не зашкодить він дітям? У чому полягають шкода і користь шоколаду? Як зробити так, щоб шоколад був тільки корисний? На ці питання студенти готували обґрунтовані відповіді, спираючись на рекомендації та поради лікарів.

Для того щоб глибше вивчити дану тему, на закінчення практичного заняття студенти підготували фрагменти з дитячих кінофільмів ("Варвара-краса, довга коса") та мультфільмів ("Вінні Пух", "Червона стріла"), в яких є яскраві моменти, присвячені культурі харчування.

У процесі вивчення цього навчального курсу ми використовували різні форми та методи проведення практичних занять. Але на кожному занятті важливою була організація діалогу (студент – викладач, студент – студент), в основі якого лежить проблемний підхід до навчання. Важливе місце на заняттях відводилося захисту наукових проєктів з елементами самостійного дослідження, порівняльному аналізу спеціальної літератури та публікацій з конкретної теми.

Серед аудиторних видів роботи на семінарських і практичних заняттях зі студентами цікавим можна назвати такий вид діяльності, як виконання навчально-творчих завдань. Це може бути моделювання змісту теми заняття, яка вивчається; створення антиреклами про здоров'я, розробка діагностичних методик (анкети для вихователів і батьків) з метою вивчення рівня знань про основи здорового способу життя.

Одним з творчих завдань для студентів є розробка сценаріїв свят, розваг тощо. Так, розробляючи сценарій розваги "У гості до Котигорошка", студенти використали цікаві вправи щодо фізичного здоров'я в системі виховання запорізького козацтва, самостійно ознайомилися з різноманітними літературними творами, в яких описується життя запорізьких козаків ("Історія запорізьких козаків" Д. Яворницького); добирали різні спортивні ігри, змагання ("Як козаки картоплю збирали", "Як козаки стрибали в річку" та ін.).

Як показує наш досвід роботи, практичні заняття мають бути інтегрованими з використанням навчально-педагогічних ігор імітаційного, рольового характеру. Наприклад, проведення семінарсько-практичного заняття у рамках науково-практичної конференції, міні-вистави на валеологічну тематику допомагали студентам засвоювати теоретичний матеріал, краще осмислювати його, синтезувати, інтегрувати.

Так, заняття на тему "Стан і перспективи розвитку валеологічної освіти в галузі дошкільного виховання" було проведено з метою закріплення та розширення знань студентів про становлення й розвиток валеологічної науки та освіти, внесок видатних сучасних науковців у розробку даної проблеми. Ці знання формували у майбутніх спеціалістів прагнення до роботи з дітьми у цьому напрямку. В аудиторії створювалась ігрова ситуація – "Науково-практична конференція", в якій брали участь "науковці", "керівники в галузі освіти", "педагоги-практики". Студенти виступали в різних ролях учасників конференції з підготовленими доповідями, присвяченими стану та перспективам розвитку валеологічної освіти в галузі дошкільного виховання. У доповідях використовували експериментальні наукові дані, прогресивний педагогічний досвід роботи педагогів-новаторів, матеріали власних досліджень, які проводились відповідно до теми курсової роботи під час практики у дошкільному навчальному закладі.

Студенти самостійно склали програму науково-практичної конференції: актуальні проблеми валеологічної освіти дітей дошкільного віку – вступне слово "проректора з наукової роботи"; законодавчі та нормативні документи про здоров'я дітей і молоді, дослідження сучасних науковців про збереження здоров'я дитини – виступи "науковців". Значне місце було відведено аналізу чинних комплексних освітніх програм, в яких представлено зміст валеологічної освіти, та характеристики форм і методів роботи вихователя з дітьми в контексті зміцнення їхнього здоров'я. З цими доповідями виступали "педагоги-практики". Наприкінці заняття було зроблено підсумки роботи конференції. Цю частину заняття було здійснено викладачем даного курсу. Такий підхід до організації навчального процесу сприяв підвищенню пізнавального інтересу студентів, формуванню готовності майбутніх вихователів до забезпечення валеологічної освіти дітей дошкільного віку.

Висновки. У теорії та практиці педагогічної освіти накопичено значний досвід професійної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів до забезпечення валеологічної освіти дітей, який узагальнений у теоретичних і методичних розробках. Представлений у статті опис концепції та логіки викладання курсу "Теорія та методика валеологічної освіти дітей дошкільного віку" є одним з варіантів організації навчальної роботи у вищому навчальному закладі. Застосування нетрадиційних форм навчання дозволяє сформувати у студентів – майбутніх вихователів готовність до здійснення професійної діяльності щодо забезпечення валеологічної освіти дітей. При цьому головним орієнтиром є дитина дошкільного віку, здоров'я та перспективи розвитку її особистості.

Література

1. Артемова Л. В. Пріоритети в підготовці педагогів дошкільного профілю / Л. В. Артемова // Дошкільне виховання. – 2002. – № 2. – С. 7–9.
2. Гавриш Н. Підготовка майбутніх фахівців дошкільного профілю до інноваційної діяльності як педагогічна проблема / Н. Гавриш // Науково-теоретичний збірник. – Переяслав-Хмельницький, 2008. – Вип. 14. – С. 50–54.
3. Денисенко Н. Ф. Формування свідомого ставлення до здоров'я / Н. Ф. Денисенко // Дошкільне виховання. – 2008. – № 9. – С. 3–5.
4. Закон України "Про вищу освіту" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. – Назва з екрана.
5. Лохвицька Л. В. Підготовка вихователів дошкільних навчальних закладів до формування здорової особистості дошкільника / Л. В. Лохвицька, Н. І. Семенова // Обрії : наук.-пед. журнал. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2009. – № 2. – С. 88–91.
6. Щербакова К. Й. Теорія та методика валеологічної освіти дітей дошкільного віку : навч.-метод. посіб. / К. Й. Щербакова, Л. В. Макаренко. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015. – 216 с.